

Institut "Jožef Stefan", Ljubljana, Slovenija

Modre ptičje misli, izrez z naslovnice, akvarel in bela tempera, 29 cm × 24 cm, 2016

Galerija Instituta "Jožef Stefan"

ALENKA SPACAL

Bajalkine ilustracije

Odprtje razstave bo v ponedeljek, 14. januarja 2019, ob 18.00
na Jamovi cesti 39 v Ljubljani.

Razstava bo odprta do 14. februarja 2019.

Skok s padalom iz letala

Alenka Spacal, ki je doktorirala iz sociologije s temo *Konceptualizacija spola skozi vizualne reprezentacije lastnega telesa v feminističnih umetniških praksah* na ljubljanski Filozofski fakulteti, svojih avtorskih slikanic ne ustvarja za otroke, vaje ne le heteroseksualnih srečnih koncev, temveč jo pri pisanju, ilustriranju in pripovedovanju predvsem zanimajo otroci, ki se ne počutijo udobno s spolom, ki jim je biološko dodeljen, a jih starši silijo v točno določena oblačila in spolne vloge.

Slikanice za otroke pisateljice, ilustratorke in pripovedovalke Alenke Spacal še zdaleč ne predstavljajo samo očarljivega bájanja (dedov in babic), temveč vrednote, osnovane na sprejemanju drugačnosti. Tveganje je kot poletni dež. Pričakujemo nevihto, a večkrat samo rosí. Za marsikoga je tveganje kot skok s padalom iz letala. A razmere ga v skok največkrat prisilijo. Kako preveriti, ali je padalo brezhibno in kako daleč lahko z njim poletimo? Ne glede na vrsto tveganja velja: Kdor spi, se ne premika. Če ne poskusiš, ne moreš uspeti. Tako se je Alenka Spacal spustila v svojo knjižno avanturo kot avtorica prve slovenske slikanice z LGBT-tematiko (LGBT je kratica, ki zaobjema lezbijke, geje, biseksualne in transspolne osebe). S slikanico *Mavrična maškarada* (2013) je imela srečo, ker je pri Založbi Škuc, ki je edina LGBT-založba v Sloveniji, izšla v Zbirki Lambda. Od izida prve avtorske slikanice je svoje pravljičice pripovedovala številnim otrokom in opazovala njihove odzive. Od takrat sta nastali še dve, za kateri je – kljub negotovi situaciji na knjigotrškem polju – tvegala izid v svojem Zavodu za založništvo in umetnost pripovedovanja, Bajalka. Pričakovane nevihte ni bilo, Spacalova uspešno nadaljuje svoje poslanstvo. Četrta avtorska slikanica *Fižolčica beži pred fižolovo juho* je že pred izidom.

Slikanica ležečega formata *Mavrična maškarada* je grajena klasično enostavno, na eni strani besedilo, na drugi celostranska ilustracija. Avtoričin odnos do v bistvu poučne tematike temelji na skrbni izbiri prizorov in podob, ki so kot nadrealistični magični pejzaži prijetnih barv in razpoloženj. Magičnost podob, sestavljena iz drobnih mozaičnih gradnikov (ki nedvoumno spomnijo na izjemne mozaike njenega očeta

Jožeta Spacala), se iz naslovne strani pretaka po vseh dvanajstih celostranskih ilustracijah. Ogrodje naslikanih podob kipi od dogodkov, avtorica se dobro znajde v gozdu, njene ilustracije zaživijo v obilju izraženih prvin. Iz realističnega sveta se pri njej vse hitro napoti med pravljične dimenzije zgodbe, resnični in domišljijjski svet sta prepletena tako, da drug drugega dopolnjujeta in nadgrajujeta. Ker pa se Spacalova zaveda, da so nosilci zgodbe glavni junaki, njim posveti kar največ pozornosti in jim tako v besedi kot sliki vdahne vse potrebne značajске poteze. Že z napisanim besedilom o želvi, ki prejme vabilo na

Pogumna bralka iz Modrih ptičjih misli,
akvarel in bela tempera, 18 cm × 25 cm, 2016

mavrično maškarado, na kateri se bodo sredi oljčnega gaja živali preoblačile v različne spole, avtorica potrpežljivo spodjeda tradicionalno prepričanje, da je spol samo biološko dejstvo. Nekatere živali se bodo našemile v nasprotni spol, druge bodo oponašale svoj spol ali si nadele kostume, ki bodo razkrivali več spolov hkrati. Želva, ki ne ve, kakšnega spola je, tudi ne ve, kako naj se našemi. Avtorska slikanica ob igrivi metaforiki preoblačenja spodbuja k premisleku o mnoštvu spolov. Tako pisatelj kot ilustrator naj bi jemala svoje umetniške cilje zelo resno ter z veliko odgovornosti, pri čemer naj bi posegala

tudi po drznih vsebinskih rešitvah. Alenko Spacal žene hkrati ljubezen do pripovedi in ljubezen do likovnega upodabljanja. V tej svoji ustvarjalnosti je svobodna in neobremenjena, da svojim zamislim in občutjem omogoči čim bolj prosto pot. Seveda se čuti odgovorno za svoje ustvarjalne odločitve, ki izvirajo iz natančnega branja in razumevanja njenih za ciljno bralstvo natančno premišljenih besedil, a jim vseeno dovoli, da jih ponese ustvarjalna domišljija. Razpoznavnost njene besedne in likovne govorice temelji na posebnem odnosu do zgodb, ki jih obravnava in ki se jim posveti z vso vnemo ter pozornostjo. Avtorska slikanica *Kako ti je ime?* (2018) predstavlja malega polža, ki še nima imena, ker je pravkar prilezel na svet. Svoje ime si izbira med pogovori z živalmi, ki jih srečuje na svoji poti in spozna skupaj z njihovimi poimenovanji. A kakšno ime naj si izbere, če sploh ne ve, katerega spola je? Ob motivu poimenovanja se izkaže tematika spolov pomembna, saj se ime večinoma podeljuje šele na osnovi jasno določljivega spola. A nekatera imena lahko imajo tako punce kot fantje in polž si želi, da bi imel svoje ime, saj je dvospolnik. Naposled dobi tako ime, ki mu paše. Srečen je, saj je končno spoznal svojo pravo identiteto. V tej slikanici Spacalova svoje likovne nariče zasnuje z zanesljivimi slikarskimi sredstvi, s katerimi prizorom vdahne vizualno razgibanost, kjer tudi tokrat – čeprav v nežno igrivi izpeljavi – dominira mozaični motiv. Ne gre za slogovno ozko in vase zaprto likovno govorico, ampak le-ta temelji na različnosti načinov sporočanja in spreminjanju izraza, ki ga spodbuja lastno besedilo.

Spacalova se z vso gotovostjo zaveda pomena povezanosti med besedo in podobo v knjigi in predvsem pravih stikov med njima, na katerih temelji učinkovitost same zgodbe in njenih osrednjih sporočil. Spoj med besedilom in ilustracijami mora biti

skladen in medsebojno dopolnjujoč, kar knjigi gotovo prinese pravo bogastvo na ravni učinkovite sporočilnosti in umetniške dovršenosti. Avtorska slikanica *Modre ptičje misli* (2018) prinaša devet duhovitih ptičjih zgodb, kjer ptice niso modre samo zaradi modre barve kril. Modre misli je avtorica tokrat položila v usta najrazličnejših ptic. Tudi ta njena avtorska slikanica je

večplastna, vsak si jo lahko razlaga po svoje in tudi tokrat Spacalova potrpežljivo spodjeda prepričanje, da je spol samo biološko dejstvo. Mlade bralce je v znova poosebljenem živalskem svetu popeljala čez magični mostiček, kjer spoznava preproste življenjske modrosti, za katere se prevečkrat zdi, da so utonile v pozabo, in jim tako odstrla pogled v moder, strpen in do drugačnosti prijazen svet. Teme spola in istospolne usmerjenosti je tudi v tej slikanici podala na metaforičen in poetičen način – na straneh je več beline, glavne pernate protagonistke so bolj poosebljene izpostavljene. Kot ilustratorica pa Spacalova znova ne more mimo mozaičnih poudarkov, kar pravzaprav že določa njeno vizualno izpovednost. Kot pisateljica pa zgodb ni namenila le najmlajšim. Njene drobne,

*Kako ti je ime?,
akvarel in bela tempera, 27 cm × 21 cm, 2014*

hudomušne in iskrive ptičje modrosti nagovarjajo tudi odrasle bralce, če jim le znajo prisluhniti.

Alenka Spacal, avtorica besedila in ilustracij treh doslej ustvarjenih avtorskih slikanic (ter ene pred natisom), ki je sprva na teoretičnem področju raziskovala feministično vizualno umetnost, zadnja leta z vedrim odnosom do življenja, ki veje iz njenih del, nagovarja k sprejemanju življenja v vsej svoji raznolikosti in edinstvenosti. Morda njene pronicljive misli ne morejo spremeniti nikogar, ki je v osnovi homofob ali seksist, so pa lahko osnova za pogovor s tistimi odraslimi, ki otroke vzgajajo spoštljivo do vseh različnosti.

Tatjana Pregl Kobe

Polž in želva iz Mavrične maskarade, akvarel in tuš, 21,5 cm × 30 cm, 2012

Alenka Spacal

Rodila se je 28. oktobra 1975 v Ljubljani. Je pisateljica, ilustratorka in pravljničarka. Diplomirala (2001) in magistrirala (2004) je iz filozofije ter doktorirala (2011) iz sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Na teoretičnem področju je raziskovala feministično vizualno umetnost. O vprašanjih spola je pisala tako v strokovnih člankih za odrasle kot tudi v besedilih za otroke. Zadnja leta se ukvarja predvsem z ustvarjanjem avtorskih slikanic. Izšle so tri njene slikanice: *Mavrična maskarada* (Založba Škuc, 2013), *Kako ti je ime?* (Bajalka, 2018) in *Modre ptičje misli* (Bajalka, 2018). Tri ilustrirane ptičje zgodbe iz zadnje slikanice je objavila tudi v reviji *Ciciban*. Njena radijska pravljica *Norčije Rdeče kroglice budilke* pa je bila predvajana na 1. programu Radia Slovenija, v oddaji *Lahko noč, otroci*. Pravljničarka svoje pravljice pripoveduje v šolah, v knjižnicah ali na prireditvah za otroke. Kot slikarka se je javnosti najprej predstavila z *Avtoportreti* (2003–2005), ki jih je z oljnimi barvami naslikala na kuhinjske krpe. Ilustracije razstavlja na samostojnih in skupinskih razstavah v Sloveniji ter v tujini. Samostojno se je z ilustratorskim delom predstavila v Galeriji Alkatraz, v Kulturnem centru Q, v Goriški knjižnici Franceta Bevka, v Klubu YHD, na Filozofski fakulteti UL in v knjigarni Lutkovnega gledališča Ljubljana. Skupinsko je večkrat razstavljala v okviru Sekcije ilustratorjev ZDSLU, na Slovenskem bienalu ilustracije, v Hiši na hribu in drugod. Redno razstavlja tudi na ilustratorskih bienalih v tujini (v Zagrebu, Beogradu in Bratislavi). Deluje pod okriljem Bajalke, zavoda za založništvo in umetnost pripovedovanja. Živi in ustvarja v Ljubljani in Mariboru.

Več o avtorici in njenem delu najdete na spletni strani: www.bajalka.si.